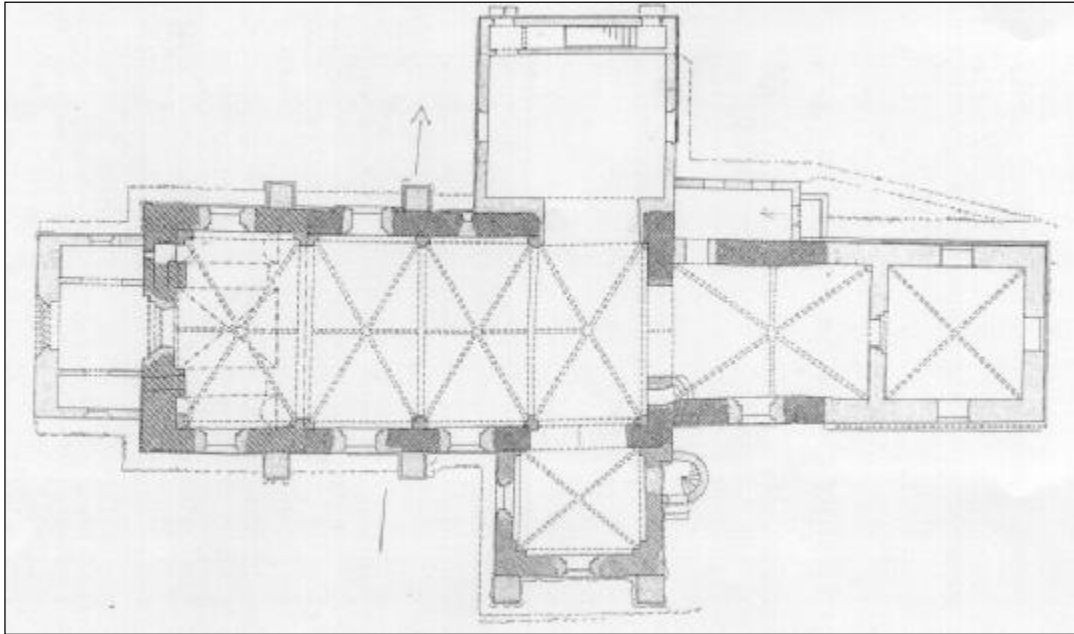

Nordborg Kirkes bygningshistorie

En summarisk beskrivelse - med udgangspunkt i beskrivelsen i "Danmarks Kirker" samt iagttagelser gjort under facaderenovering og gennemgang af tagværk i forbindelse med forberedelser til den kommende tagrenovering).

Plan af Nordborg Kirke ca. anno 1950

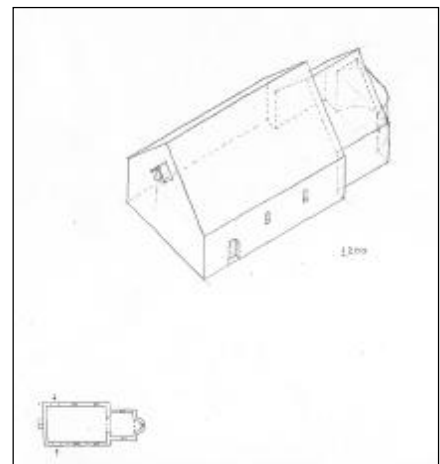
Nedenstående hovedafsnit / årstal refererer til illustrationer.

”1200”

Kirken bygges omkr. 1200 som en typisk romansk kirke i tegl bestående af skib, kor og apsis.

Skibet er bygget på et fundament af kampesten lagt i gravede render. Teglstensmuren af munkesten opmures fra dette fundament umiddelbart under jordniveau. Under tagudhænget er murene dekoreret med buefriser. Der er en dør i nord og syd samt to små romanske vinduer i hver side.

Koret er opført af samme materiale, og har sandsynligvis været dekoreret på samme måde. Der har formodentlig været et vindue i hver side.

Apsis har været rundt ("...som en bageovn") og antagelig været dekoreret som skib og kor.

Tagværket over skib og kor har været et alm. romansk tagværk med enkelt hanebånd og dobbelte stivere mellem spær og bjælke. Der har været bræddeloft over bjælkerne. Beklædningen har sandsynligvis været munke og nonne-tagsten.

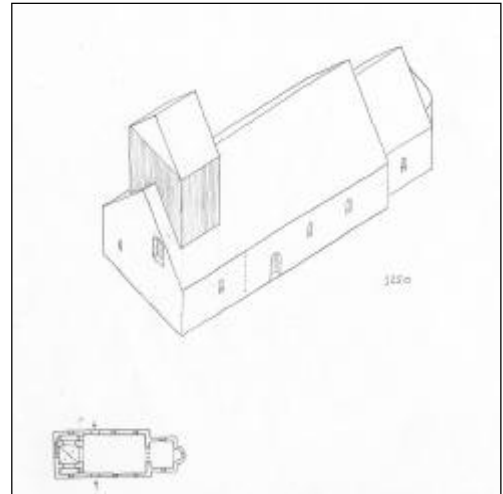
Kirkens klokke kan have været ophængt på vestgavlen.

Fra denne periode er skibets og korets ydermure bevaret. Kun et enkelt romansk vindue er bevaret i skibets nordside.

”1250”

Ca. 50 år senere udvides kirken med påbegyndelsen til et tårn mod vest. Tårnet var da måske tænkt som et muret tårn med en overhvælvet, tre-skibet underdel med selve tårnet stående over det midterste skib. Underselen udføres i tegl som resten af kirken, men der udføres en sokkel med affasede gesimser og under taget udføres en krydsende buefrise.

Af ukendte årsager opføres tårnoverdelen dog ikke af tegl, hvilket man stærkt formoder var hensigten p.g.a. af det meget svære murværk i underdelen. I stedet opføres - at dømme ud fra de spor der er at læse i den bevarede vestgavl - et tårn af træ.

Formen og størrelsen på dette tårn er stort set umulig at fastslå i dag. Kun en formodet bredde kan aflæses af afstanden mellem spor efter de lodrette stolper i vestgavlen. Denne er stor - også i forhold til det formodentlig påtænkte tårn af sten, så generelt må der have været tale om et ret stort tårn. Det må formodes at have været udført som en tømmerkonstruktion med bræddebeklædning. Tagets form kendes der heller intet til.

Kirkens klokke kommer sandsynligvis til at hænge i det nye tårn.

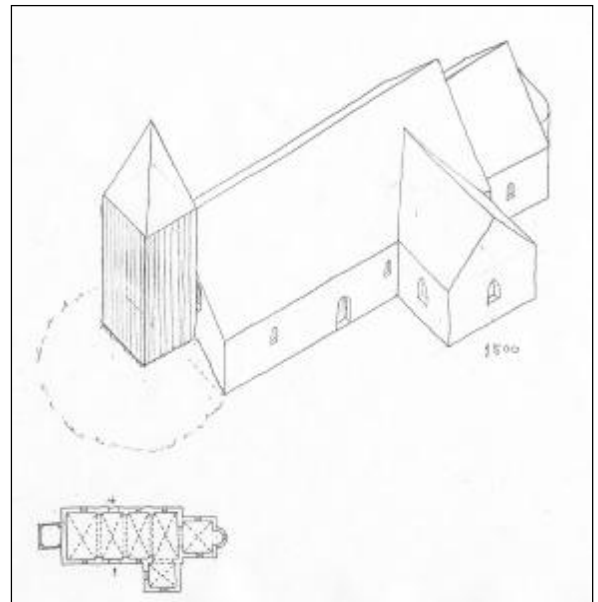
Fra denne periode er nord- og sydsiden samt vestgavlen bevaret med bl.a. en indiv. murtrappe og en åbning / hejseluge i overgavlen.

”1500”

Ca. 200 år senere - omkr. 1480 - overhvælves kirkens skib med krydshvælv. Ved den anledning udskiftes de romanske spærfag med tværgående bjælker over skibet. De nye spærfag udføres som krydsbåndsspærfag, der er konstrueret på en sådan måde, at de tillader de høje hvælv, der rager op i det, der før var loftsrummet.

Det er muligt, at også koret overhvælves på dette tidspunkt, men da spærene her ikke fornyes på samme måde som over skibet, men ombygges, sker denne overhvælvning nok på et senere tidspunkt.

Ca. 50 år senere nedriver man trætårnet over skibets vestre del. Underdelens tre-skibede indretning og hvælv fjernes og erstattes af et krydshvælv svarende til hvælvene over skibets tre østre fag. På skibets østre fag påbygges mod syd et kapel, som også overhvælves.

Det er tænkeligt, at koret også overhvælves ved denne anledning. Tagværkerne over koret og skibets vestre fag har fælles træk i form af anbringelse af dobbelte hanebånd og knæ mellem hanebånd og spær. Spærene over koret er dog tydeligvis lavet af de genanvendte, romanske spærfag her, mens spærfagene - naturligt nok - er nye over skibets vestre del. Spærfagene over det søndre kapel kender vi naturligvis ikke, da de jo senere fjernes.

Kirkens oprindelige, romanske vinduesåbninger erstattes nu af gotisk, spidsbuede vinduer. Det ville være en naturlig proces i forbindelse med overhvelvingen af kirken.

Det er tænkeligt, at kirkens tagbeklædning med munke og nonner nu er udskiftet med vingetagsten.

Det er nævnt, at der nu opføres et tårn af træ på en opkastet høj vest for kirken. Som så mange andre steder på Als kunne der være tale om et fritstående, tømret klokketårn. Men da dette tårn på et senere tidspunkt styrter ned og ødelægger skibets vestre fag, må der være tale om et tårn, der er bygget tæt op ad kirkens vestgavl.

Vi ved intet om dette tårn - udover at materialer herfra bruges i andre byggesammenhæng på senere tidspunkter. Men det må have været ret højt, hvis det skulle kunne falde ned over kirkens tag. Der kan have været tale om et bindingsværkstårn med udmurede / klinede tavler, eller der kan have været tale om et tømret tårn med bræddebeklædning. Det kan også have været et tårn af mere åben type, hvor tømmerkonstruktionen har været frit synlig. Om taget ved vi, at det var spånklædt.

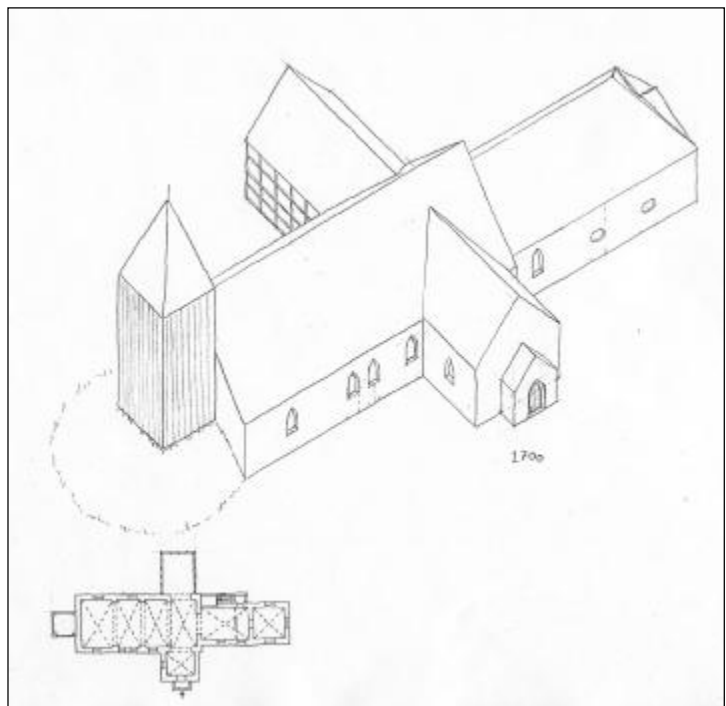
Fra de sidste perioder er hvælv over skib, kor og søndre kapel bevaret. Desuden er tagværkerne over skib og kor bevaret. For skibets vestre fag dog noget ombygget - se herom senere.

”1700”

Ind til nu har kirkens oprindelige syd- og nordindgange været benyttet. Men omkr. 1580 sløjfes indgangen i syd og en ny etableres - med et lille vindfang / våbenhus - i sydkapellets sydgavl.

Ca. 100 år senere - i 1686 - bygges et nordre kapel. Det opføres sandsynligvis i bindingsværk og af omtrent samme størrelse som det nuværende. Højden kender vi dog ikke. Det kan have været en almindelig bygning som datidens øvrige bindingsværkshuse, men netop på Als her det i 1600-tallet ikke ualmindeligt med endog ret høje bindingsværksbygninger, som f.eks. kendes i de store hertugelige ladegårde.

I 1700 nedrives apsis og korets østgavl. Det hertugelige kapel opføres som en forlængelse af koret, der også i sig selv bliver forlænget nogle meter. Denne forlængelse adskilles dog ved en trævæg eller skærm (kun et par meter høj) med tømrede døre. Adskillelsen rummer sakristi samt adgang til det hertugelige kapel. Sandsynligvis opføres kapellet i blank rødstensmur med sandstensdetaljer omkring de ovale vinduer?

Såvel koret med den nye forlængelse som hertugkapellet overhvelves med krydshvælv.

På korets nordside opføres på samme tidspunkt en tilbygning, der rummer en hertugstol (loge for hertugen), en trappeopgang hertil samt indgang til sakristiet østligst i koret. Hertugstolen har været indrettet i korets sydvestre hjørne. Der har været fjernet en del af den metertykke mur her - i anden sals højde, som har været erstattet af en bræddeklaedt loge / ”kasse” (taget over logen har mere eller mindre været en forlængelse af korets tag).

Af disse ombygninger er i dag koret og kapellet bevaret.

Omkring 1730 bygges der et våbenhus ud for kirkens opr. nordindgang.

I 1729 tilmures vinduerne i det hertugelige kapel - måske også døren fra sakristiet? Vinduerne bliver først genåbnet i 1860.

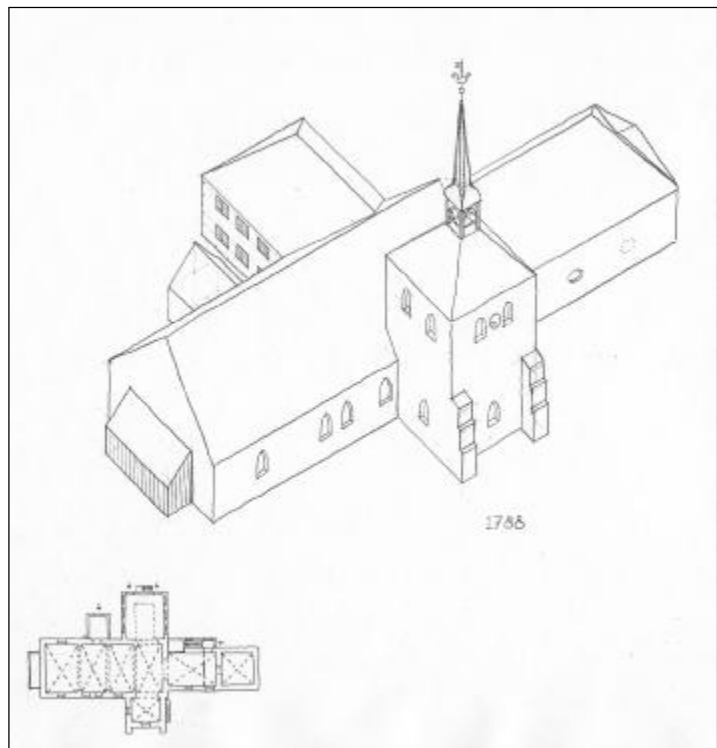
I 1785 nedbrydes det da "brøstfældige" nordre kapel af bindingsværk. Det genopføres nu i grundmur. To etager højt og med trævinduer - tre i hver etage - i siden mod vest og øst. I kapellet (eller den nordre korsarm) er indsat pulpitter, hvorfra der er adgang via en udv. trappe.

"1788"

I 1788 indtræder en mindre katastrofe. Tårnet i vest - der for i øvrigt kort forinden havde fået sit spåntækte tag erstattet med bly - rammes af et lyn og styrter ned over skibets tag, som ødelægges.

Et nyt tårn af grundmur designes. Man beslutter sig for et tårn over det søndre kapel - ikke ret meget højere end kirkens tag.

Som forberedelser hertil fjernes vindfang og indgang i kapellets sydgavl og stræbepiller opføres. Murene forhøjes, og det tårn, vi kender i dag - med pyramideformet tegltag samt lanterne med bly og spåntækket tag - bygges. Det forsynes i første omgang med en udv. trætrappe til øvre stokværk. Den erstattes dog i 1814 med et firkantet, muret trappetårn.

Af resterne af det nedstyrtede tårn mod vestgavlen bygges et mindre materiel- og ligbårerum ved vestgavlen. Taget over skibets vestre fag hovedrepareres / ombygges (måske bruges der også tømmer fra det nedstyrtede tårn hertil?).

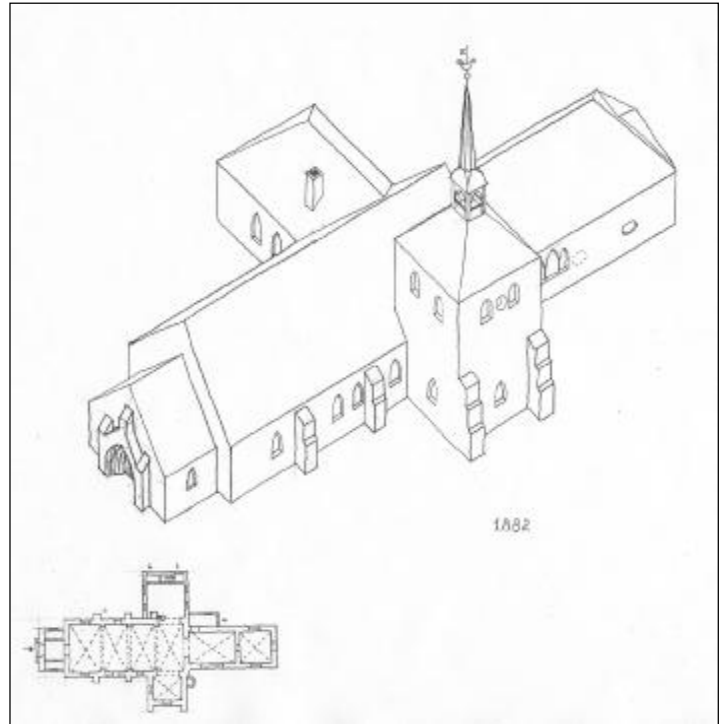
Af disse ændringer og nybygninger er den grundmurede, nordre korsarm samt tårnet over sydkapellet bevaret.

”1882”

I 1832 erstattes trævinduerne i den nordre korsarm med høje, spidsbuede vinduer. Muligvis sløjfes pulpiturene, men det nævnes også, at den udvendige trætrappe i 1830 ”bygges ind i et trappehus”? - og altså stadig er nødvendig. Sandsynligvis er der tale om, at trappen flyttes ind i et nyopført / adskilt rum ved korsarmens nordre gavl.

I 1833 nedbryder man det ved vestgavlen opsatte materiel- og ligbårerum, som flyttes / genopbygges på kirkens nordside ved våbenhuset østre side (”3 fod bredt”).

I 1881 opføres et nyt våbenhus mod skibets vestgavl. Det udføres med en meget dramatisk opbygget dørportal, der dog fjernes nogle årtier senere. Sandsynligvis er den dog blot blevet ”indbygget” i den nu meget tykke vestgavl?

Ved samme lejlighed nedbrydes nu den hidtil fungerende indgang og våbenhus og det hermed sammenbyggede materiel- og ligbårerum ved skibets norddør.

Også hertugstolen og det tilhørende trappehus fjernes. I stedet opføres et nyt sakristi på samme sted (dog med en noget anden dimension). Det gamle sakristi - adskilt med en bræddevæg i korets østre ende - fjernes ligeledes, og koret rummes nu under hele korhvelvingen. Der etableres en ny indgang til korets nordvestre hjørne fra det nye sakristi og den tidl. dør i nord tilmures. I siden mod syd tilmures det ovale vindue, der gav lys til det fraskilte sakristi. Det erstattes af et trefags spidsbuet vindue, som inddrager det tidl. gotiske vindue på dette sted.

Det firkantede trappetårn på tårnets østmur erstattes af det nuværende halvrunde trappetårn.

Omkring 1880 reduceres de høje vinduer i den nordre korsarm fra tre i hver side til to i hver side. Det må også antages, at der omkring dette tidspunkt - eller måske først i begyndelsen af 1900-tallet - opsættes skorsten i nordre korsarm. Om den har forbindelse med en regulær kakkelovn eller der er tale om opsætning af et fyringsanlæg i kælderen under korsarmen er dog usikkert.

Kirken fremstår nu stort set, som vi kender den i dag. Dog sker der nogle radikale ændringer i 1940. Alle kirkens oprindelige, spidsbuede, gotiske vinduer såvel som senere vinduer udskiftes med de nuværende, fladbuede vinduer.

Til ovennævnte bygningshistoriske gennemgang hører selvfølgelig en mængde detaljer. Mange af disse kan det dog være ganske svært at sætte årstal på, og mange kan have stor indflydelse på sandsynligheden af denne, skematiske gennemgang. F.eks. dukkede der ved reovering af kirkens facader en del spor efter bygningsændringer op. Nogle var genkendelige - som resterne af de romanske vinduer, andre giver anledning til fortsat undren - som f.eks. spor efter en dør i skibets vestre fag mod syd placeret oppe midt på muren; har der været udvendig opgang til et pulpitur? Gennemgangen skal derfor kun betragtes som vejledende - men dog alligevel ganske spændende.